

פרישת הנשיא

צניעות, ענווה וגאווה

על רקע הקיבעון של משפטים להדרת כבוד התבלט הנשיא גרוניס בצניעות ובענווה, ואולי הוביל את ראשיתם של תהליכי התמתנות סגנונית ואיפוק תוכני. לצד זאת התגלה בו אף יותר משמץ של גאווה בכובעו המינהלי כנשיא, בצאתו נגד משוב השופטים של לשכת עורכי הדין

רון שפירא

אינו צופן טובות למצטרפים לעיסוק במשפט. בא-רצות הברית, למשל, חלה בארבע השנים האחרונות ירידה של למעלה מ-15% בהרשמה ללימודי משפטים במוסדות המאושרים על ידי ה-ABA ובמספר הנרשמים לבחינה הפסיכומטרית לתלמידי משפטים (LSAT). גם במוסדות אירופיים רבים ניכרת ירידה מובהקת בהרשמה ללימודי משפטים בשנים האחרונות.

הסיבות לכך מורכבות מכדי לסקרן במסגרת הנו-כחית, וכרוכות בשינויים טכנולוגיים, כלכליים וחברתיים נרחבים. רכיב מרכזי בהן הוא אופייה המיושן עד כדי אנכרוניזם של הדיסציפלינה עצמה, המציב אותה בעמדת זרות בעולם האינטלקטואלי בן זמננו. מבחינות רבות שונה המשפט ממרבית תחומי הדעת הנלמדים במוסדות אקדמיים; אין לו שיתות מחקר מוכרות ולא מוסכמות מטא-אורטיות שהעוסקים בתחום חולקים. המחלוקות שבו והמחלוקות שעל אודותיו אינן מתנהלות בין אנשים

אני מבקש לעמוד על שלושה מאפיינים בדרכו השיבוטית רבת השנים של הנשיא אשר גרוניס. לדעתי, שלוש קשורים בעניין אחד – המצב המשרי של הדיסציפלינה המשפטית, ואפשר לסכם על פי סגולות מזגו של הנשיא, המשתנות במנעד שבין שפלות רוח ובין רום לב.

”ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח עד מאוד... מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר – נקרא חסיד; וזו היא מידת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה עניו – נקרא חכם; וזו היא מידת חכמה” (רמב”ם, משנה תורה, הלכות דעות, פרק א).

הדיסציפלינה המשפטית

בניגוד לטענות המובעות לעיתים בזירה המקורית, השפל בביקוש ללימודי משפט הוא עולמי ולא ייחודי לישראל. שפל זה משקף הבנה של הצעירים הבוחרים את דרכם בשנים האחרונות כי העתיד

פרופ' רון שפירא,
נשיא המרכז האקדמי פרס

עיקר הבעיה אינו
נעוץ בסברתו של
הנשיא גרוניס כי
המשוב מיותר או
אף מזיק, אלא
בנכונותו להשתמש
בכוח משרתו כדי
לסכל אותו. תגובתו
הבעייתית סימנה
את השופטים
כקבוצת אינטרס
בפוליטיקה של
המקצוע המשפטי

תפיסה בלתי דמוקרטית של המשפט. עם ראש לשכת עורכי הדין דורון ברזילי בימים עברו

טקסטים נושנים. לפיכך סגנון העבודה של משפטנים קרוב הרבה יותר לזה של כוהני דת מאשר לזה של אנשי כספים, מהנדסים, פסיכולוגים או מחנכים. מאפיין בולט של תחום השיח המשפטי הוא הקיבוען להדרת כבוד. תחום המשפט, יחד עם איים בודדים בתחומי הצבא והדיפלומטיה, משמש אנדרטה לתפיסת עולם מעמדית שאבד עליה הכלח ומשמר גינוני התרפסות בפני שליטים, שאינם עולים בקנה אחד עם ההשקפות המקובלות בדמוקרטיה ליברלית. בדמוקרטיה ליברלית "כבוד" (במובן של honor) אינו ערך חשוב במיוחד, ובדרך כלל אינו ערך חיובי כלל, ואולם חלק מרכזי מסדרי הדין המשפטי ואף מן התכנים המהותיים של המשפט נובע ממנו. הטענה שמשפטנים ותיקים מרבים להעלות כי יש ערך אינסטרומנטלי ל"כבוד" של שופטים ועורכי דין מעולם לא הוכחה, ובעיניי היא אף סובלת מחוסר כנות אינטלקטואלית. אמנם שיקולי יעילות מחייבים שכל אחד מן המשוחחים ידבר בתורו, אך בוודאי

המסכימים זה עם זה על הכללים היסודיים ביותר של אופן ניהול הדין, יעדיו ותחומיו. הטקסטים שלו אינם נראים כמתאמצים לקיים את הערכים, המשרתים במאות השנים האחרונות למרבית התחומים האקדמיים, כגון: פשטות ניסוח, מיעוט הנחות אונטולוגיות, רוחב יריעה הסברי וכיוצא בהם. כתוצאה מכך דיאלוגים משפטיים הם בלתי יעילים באופן שיטתי.

דמות המשפטן האידיאלי עדיין מושפעת במידה מכרעת מדמות המלומד בתקופות קודמות. המשפטן משתבח ביכולתו לעבד תמלילים כאילו עדיין כתב בעט נוצה וביכולתו להכביר שפע ציטוטים מדברי הקודמים לו, כאילו קוראיו אינם מחזיקים באותם מנועי חיפוש שהוא משתמש בהם. ההכשרה המשפטית פוסחת לעיתים קרובות על גופי ידע בסיסיים לכל העוסקים בתחומים חברתיים-מעשיים (כגון: סטטיסטיקה, שיטות מחקר, התמצאות בסיסית בתחומי הטכנולוגיה), אך מדגישה את החובה לשנן

פרישת הנשיא

מיומנים בכלי העבודה המשפטיים מתקשים מאוד לעמוד על הקשר שבין סוגיות אלה ובין חיתוך הדין במקרה מסוים.

הנשיא גרוניס מסיים אפוא כהונה כמנהיג של מערכת שלטונית המיישמת דיסציפלינה הנתונה בזמנו במשבר עמוק, ואילו המשפט החוקתי הוא אתר מרכזי שבו מתגלה המשבר הזה.

שפלות רוח

אחד הסממנים הברורים לאופיו האנכרוניסטי של המשפט הוא הלשון המשפטית וסגנון הכתיבה המשפטי, ובמיוחד – השפה שבה נכתבת פסיקתן של ערכאות השיפוט הבכורות. שפה זאת מרבה בשימוש בשברי ניבים רצוצים, וסימן ההיכר של גרסתה העברית הוא ביטויים מתורגמים מאנגלית ותחביר שהוא חיקוי קלוש של התחביר של פוסקי ההלכה המאוחרים. הסיבה לכך היא התשתית הסוציולוגית שעל בסיסה קם המקצוע המשפטי, המעודדת משיפונים לבדל את עצמם כבעלי מקצוע באמצעות שימוש מוזר בשפה. החוקר פיטר טירסמה תיאר תופעה זאת באופן משעשע אך מאיר עיניים בנוגע לשפה המשפטית האנגלית, הגדושה ציטוטים לטיניים וצרפתיים והמתאפיינת בדיוק יתר כפייתי בעניינים מסוימים בצד אי בהירות מוחלטת בעניינים אחרים.

בכתיבת פסקי דין בתרבות המשפטית האנגלית אמריקאית והישראלית של המאה האחרונה נוסף לכך מאפיין נוסף, ספק סגנוני וספק תוכני, והוא הבלטת אישיותו של המחבר. פסקי דין מרבים לתאר את הדברים מנקודת מבטם הסובייקטיבית של מחבריהם, מדווחים בהרחבה על רגשותיהם כלפי התרחישים או השאלות שהוצבו להכרעתם (כגון: זעזוע מוסרי, ספקות מנקרים, תחושת עומס כבדה של האחריות וכיוצא באלה), ומשתפים את הקורא באסוציאציות התרבותיות הרחבות שמעורר נושא הכתיבה אצל המחבר: פזמונים פופולריים, פסוקים מכתבי הקודש, ציטוטים ספרותיים וקולנועיים, הלצות ומכתמים. סגנונם קרוב יותר לזה של מאמר פובליציסטי, דוגמת החיבור הנוכחי, מאשר לסגנון המקובל ביתר המסמכים השלטוניים או הבריורקריטיים, בדברי החקיקה או במסמכים מדעיים ומקצועיים.

אין הם מחייבים שימוש בכללי טקס בזבזניים בזמן. אך, רצוי שחדר הדיונים יהיה שקט ושיהיה בו מנהל דיון יחיד, אך אין שום שיקול של יעילות המחייב את מנהל הדיון לשבת על בימת עץ, ללבוש גלימה של כומר ולהתהדר בגרסה מקומית של גינוני אצור לה אירופיים עתיקים. אם גינונים אלה מקדמים את איכות ניהול הדיון, לא ברור מדוע הם מתקיימים רק בבתי משפט. מדוע לא בבתי חולים, באולפני חדשות או בקריה למחקר גרעיני? בכל המקומות האלה מקיימים אנשים רציניים דיונים חשובים, לפעמים תוך ניהול מושכל של כלכלת זמן, ולעולם אין הם מקשטים אותו באוצר מילים מליצי ובשלל מחוות המדגישות את ההיררכיה ביניהם. גם הטענה שגינוני הכבוד מעודדים את ציבור המתדיינים לציית לצווים שלטוניים מוסמכים לא הוכחה, ואף אינה מתיישבת עם התנהגות השלטונות בהקשרים אחרים.

על רקע זה מתרחק המשפט בהדרגה מן השיח האינטלקטואלי העדכני, ויורד קרנו של העיסוק במשפט, חרף הימשכות תהליך ה"משפוט" של העולם העסקי ושל החיים הציבוריים. חלקים מן העשייה המשפטית עוברים סטנדרטיזציה ותיעוש, וחלקים אחרים סובלים ממידה הולכת וגוברת של ניכור מצד משתמשים שאינם מחויבים לכללי השיח הפנים-מקצועיים.

מקור מתח חשוב בהקשר זה הוא המשפט החוקתי, שהתרחבות העיסוק בו בעשרות השנים האחרונות שנויה במחלוקת בארצות הברית, באירופה ובישראל. מטעמים שלא זה המקום לפרטם, דעתי היא כדעת המיעוט הוותיק והתקיף, הגורס שהמשפט החוקתי הוא תחום המשפט הנחות ביותר מבחינת התוכן האינפורמטיבי של היגדיו. המשפט החוקתי מדגים באופן הבולט ביותר את קשייה של הדיסציפלינה המשפטית כולה; הוא עשיר באמירות מופשטות, שהיחס בינן ובין ציוויים קונקרטיים אינו יחס של נביעה. הוא מאפשר ויכוחים פנים-דיסציפלינריים ערים בשאלות כגון: "באילו מקרים ייבחן היחס בין שתי זכויות באמצעות איזון אנכי ובאילו באמצעות עקרון המידתיות?", שאלות המזכירות במידה מעוררת גיחוך את המחלוקת התאולוגית החרפה שבין מונופיזיטיות ודיופיזיטיות או את שורת הוויכוחים הסכולסטיים העמוקים בשאלה כמה שדים יכולים לרקוד על ראש סיכה. משתמשים

**ממה נפשך:
אם ה"מגע" בין ראשי
מערכת המשפט ובין
לשכת עורכי הדין
הוא מתפקידם, לא
ברור על סמך מה
הם רשאים להפסיקו,
ואם הוא עניין
חברתי פרטי, חיצוני
לעיסוקם - עלינו
לבקש מהם שיחדלו
לעסוק בו בשעות
העבודה ממתקניה
של מדינת ישראל**

נאמן למקור | אשר גרוניס

פטרנליזם כלפי צד שלישי? לא בבית ספרנו

מדובר בעתירה חריגה, שבה מבקש צד שלישי כי נחייב את המדינה לנהוג בפטרנליזם כלפי אחר. אף שיייתכן, כי דרישה מן המדינה לנהוג בפטרנליזם כלפי צד שלישי עשויה להתקבל במקרים קיצוניים, מובן שענייננו אינו נמנה עליהם... חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים משקף פשרה אליה הגיע המחוקק. המחוקק סבר כי נכון לחייב כיום את התלמיד החרדי בלמידת תוכנית היסוד בכיתות א' עד ח' (או חלק ממנה), וליתן לו ולמשפחתו אפשרות בחירה ביתר כיתות הלימוד במוסדות חינוך מסוימים. ייתכן שפשרה זו נעשתה על-ידי המחוקק מתוך השקפה, כי בשלב זה כך יהיה נכון להביא להשתלבות טובה יותר של חברי הקהילה החרדית ביתר החברה הישראלית. מסופקני אם פסילת החוק על-ידי בית המשפט תסייע להגשמת תוצאה זו."

בג"ץ 3752/10 אמנון רובינשטיין נ' הכנסת

את המלכה מתשלום מיסים, בדרך כלל אין חשש לאופורטוניזם מן הסוג המצדיק התערבות חוקתית. מי שהצביעו בכנסת בעד זכויות יתר לבני ישיבות לא הפקיעו בכוח את זכויותיו של המיעוט אלא העניקו משל עצמם לבני המיעוט, והם עשו זאת בתמורה לתמיכתם של בני המיעוט בנושאים אחרים החשודים בהם. משום כך, והגם שפגעו בעקרון השוויון, פעולתם אינה עניין למשפט החוקתי לענות בו. בעיני עשויה אמירה זאת לשמש תריס מפני התפשטותו הרחבה מדי של השיח החוקתי. יש לקוות שאף יתר שופטי בית המשפט החוקתי שלנו (העוסקים גם בערעורים ובנושאים מינהליים שונים) ינהגו במידת הענווה השיפוטית של הנשיא גרוניס.

הסגנון הזה נובע מיוהרה, והוא אף קשור בסממנים המעמדיים של ההליך המשפטי. הנה אנחנו מתייצבים לפני נציג שלטון, קדים לפניו (בתירוץ שהקידה מכוונת לדגל שמאחוריו), ועד שיפסוק את פסוקו עלינו להאזין בקשב להגיגיו הפרטיים ולהתפעל מרגישותו ומרוחב אופקיו. אלמלא כוון המלל הזה לקהל שבוי, היודע היטב כי למרותו של המחבר הקריש למראה סרים אלפי אנשים חמושים, היו חלקים ממנו עשויים להיות חניניים. ברם, יחסי הכוח שביסוד הדיאלוג החד-צדדי הזה אינם מאפשרים שיפוט אסתטי תלוש מהקשר.

על הרקע הזה התבלט הנשיא גרוניס בצניעות, ואולי הוביל את ראשיתו של תהליך התמתנות סגנונית. פסקי הדין שלו עניינים ופורמליים. אישיותו של המחבר נבלעת בהם בסמכותו הרשמית נטולת הפנים. פסיקותיו חפות מהתייפופות, מדברי שירה ומנאומים חגיגיים שאינם צריכים להכרעה. בהשגחה וואה לחלק מחבריו השופטים, הרי זאת מידת חסידות.

ענווה

לטעמי, האמירה השיפוטית החשובה ביותר של הנשיא גרוניס היא ניסיונו לשרטט את תחומי השתרעותו של המשפט החוקתי הישראלי בגבולות מתקבלים על הדעת בבג"ץ בני הישיבות בשנת 2006. המשפט החוקתי עוסק מעיקרו בהגבלת כוחו של הרוב לקבוע כללים, ומעורר בכך את הקושי המכונה "הקושי האנטי-רובני" בעקבות אלכסנדר ביקל. אף על פי כן, נוסחאותיו המעורפלות אינן מספקות קריטריון ברור לשאלה מתי בדיוק הכרעתו של הרוב היא פסולה. הכל יודעים שהכרעת הרוב היא פסולה בשעה שיש חשש שמקבלי ההחלטות לא היו מקבליים אותה החלטה מאחורי "מסך בערות" רולסיאני; למשל, שהם ניצלו את העובדה שבשעת קבלת ההחלטה הם כבר ידעו שהיא אינה מכוונת אליהם אלא לאחרים, עניינים, תושבים זרים, בני מיעוטים וכן הלאה. אולם נעדרת במשפט החוקתי הכרעה ברורה המגבילה את ההתערבות החוקתית למקרים אלה או אולי לקבוצת מקרים נוספת ומובחנת היטב.

בבג"ץ בני הישיבות הביע הנשיא גרוניס דעת מיעוט חדה וברורה בעניין זה: כאשר הרוב פוגע בשוויון ומיטיב עם המיעוט, למשל כאשר הרוב פוטר

פסקי הדין של הנשיא גרוניס עניינים ופורמליים. אישיותו של המחבר נבלעת בהם בסמכות הרשמית נטולת הפנים. פסיקותיו חפות מהתייפופות, מדברי שירה ומנאומים חגיגיים שאינם צריכים להכרעה. בהשוואה לחלק מחבריו השופטים הרי זאת מידת חסידות

פרישת הנשיא

גאווה

והנה, בצידה של שפלות הרוח והענווה, התגלה בנשיא גרוניס אף יותר משמץ של גאווה. זה היה בתפקידו המינהלי כנשיא ולא בתפקידו השיפוטי, בעניין צאתו נגד משוב השופטים של לשכת עורכי הדין, ובמיוחד בהודעתו הפומבית כי הוא "מנתק קשר עם ראש לשכת עורכי הדין והוועד המרכזי". לתפיסתי, ההתנגדות למשוב השופטים נובעת מתפיסה בלתי דמוקרטית של המשפט. בפרט היא נובעת מניסיון לאחוז בתפיסה מעמדית מיושנת של ההליך המשפטי, ממין פונדמנטליזם של "כבוד שי-פוט".

משוב השופטים נועד לספק מידע, שהיעדרו בולט, אשר למידת שביעות הרצון של מקבלי השירות השי-פוט. יהיה אשר יהיה ערכו של המידע הזה (ולדעתי ערכו רב), אין שום עילה למנוע את איסופו ואת הפצתו למי שמעוניין בו. בעולם האקדמי נוהגים סקרנים כאלה כבר עשרות שנים, לאחר שנתקלו בעבר בהתנגדות זועמת, טעונה באגו פגוע ובנימוקים עקרוניים. "הכיצד יעלה על הדעת" – שאלו הפרור פטורים הוותיקים – "שאנחנו נקבל ציונים מתלמידינו?"; "ומה יהיה על האוטוריטה החינוכית, ועל יכולתנו לתת ציונים ללא חשש מפגיעה בפופולריות שלנו?"; מתברר שהחששות היו מוגזמים. הקידום האקדמי אינו אדיש לשביעות הרצון של התלמידים, אך בוודאי אינו רואה בה את חזות הכל. ההוראה השתפרה, והמוסדות שרדו את הקהיית עוקצם של סממני ההיררכיה בין מורה לתלמיד.

אולם עיקר הבעיה אינו נעוץ בסברתו של הנשיא גרוניס כי המשוב מיותר או אף מזיק, אלא בנכונותו להשתמש בכוח משרתו כדי לסכל אותו. תגובתו הבעייתית סימנה את השופטים כקבוצת אינטרס בפוליטיקה של המקצוע המשפטי, כמיין מפלגה או ועד עובדים התומך מבחוץ באחת הסיעות של הלשכה. כאשר ראש תאגיד סטוטורי הביע דעה – חוקית, ללא ספק – הודיע נושא תפקיד שלטוני כי "נתק מגע עימו", וחלף זאת יקיים מגע עם יריביו הפוליטיים. השתכשכות זאת בביצת הארגון המקצועי, לא זו בלבד שאינה מועילה לקידום האינטרסים שהנשיא גרוניס ביקש לקדם, היא אף מעוררת שאלות חוקיות לא פשוטות. על פי עקרון חוקיות המינהל, גוף ציבורי – ומערכת בתי המשפט בכלל

**אמירתו של גרוניס
בבג"ץ בני הישיבות
עשויה לשמש תריס
מפני התפשטותו
הרחבה מדי של
השיח החוקתי.
יש לקוות שאף
יתר שופטי בית
המשפט החוקתי
שלנו (העוסקים גם
בערעורים ובנושאים
מינהליים שונים)
ינהגו במידת הענווה
השיפוטית של
הנשיא גרוניס**

זה – אינו רשאי לעשות דבר אשר לא הוסמך לעשו. תו. אם כן ממה נפשך: אם ה"מגע" שמקיימים ראשי מערכת המשפט עם לשכת עורכי הדין הוא מתפקיד, לא ברור על סמך מה הם רשאים להפסיקו בנימוק הזה, ואם הוא עניין חברתי פרטי, חיצוני לעיסוקם – עלינו לבקש מהם שיחדלו לעסוק בו בשעות העבודה ממתקניה של מדינת ישראל. אם כן, בצידה של שפלות הרוח והענווה השיפוטית גילה הנשיא גרוניס כמנהל גאוותנות וכו-חנות, ויש לקוות שאלה לא יסמנו את דרכם של ממשיכיו.

אשר גרוניס

נאמן למקור

להמתין לפסק דינו של הבוחר

אכן, מי שהוגש נגדו כתב אישום דוגמת אלה שהוגשו נגד ראש עיריית נצרת עילית וראש עיריית רמת השרון, אינו ראוי מבחינה ציבורית לשמש כראש רשות מקומית. סבורני, כי ראוי היה מן ההיבט הציבורי ששני ראשי הרשויות יתפטר מתפקדיהם מיד עם הגשתו של כל אחד מכתבי האישום. כמו כן ראוי מבחינה ציבורית שהשניים לא יהיו מועמדים בבחירות הקרובות, ודעתי בעניין זה כדעת חברותיי וחבריי. ברם, הנני מבדיל בין הבחינה הציבורית לבין הבחינה המשפטית. מאחר שהבחירות בפתח, וייערכו תוך זמן קצר, אין מקום שבית המשפט ישם עצמו תחת הבוחרים בכל אחת מן הרשויות המקומיות בהן מדובר... אין זה ברור לי מדוע לא ניתן להמתין לתוצאות הבחירות, ובדרך זו לגלות האם הציבור מוכן ונכון להצביע עבור מועמדים שכיהנו כראשי רשויות מקומיות ואשר מעל ראשם תלויים כתבי אישום.

בג"ץ 4921/13 אומ"ץ

נ' ראש עיריית רמת השרון יצחק רוכברג